

Теорії регулювання в контексті сучасної практики регулювання бухгалтерського обліку

Сьогодні тенденція децентралізації регулювання набуває нових ознак, послаблюючи роль держави у цьому процесі. Відтак вивчення характеру змін і проблем регулювання може бути корисним, як для регуляторів, так і для академічної спільноти. Метою статті є аналіз теорій регулювання, обґрунтування необхідності регулювання бухгалтерського обліку та моделі його регулювання на сучасному етапі. Здійснено аналіз чотирьох теорій регулювання бухгалтерського обліку: 1) теорії суспільного інтересу; 2) теорії захоплення (або теорії приватного інтересу); 3) економічної теорії регулювання; 4) ідеологічної теорії регулювання в контексті ролі окремих акторів та різноманітних конфігурацій участі держави, ринку, суспільства, регульованих співтовариств в них. Доведено, що серед аргументів для регулювання бухгалтерського обліку лише недостатнє виробництво через зовнішні екстерналії може пояснити регулювання стандартів бухгалтерського обліку і фінансової звітності. Виявлено, що на даний час найбільш популярною теорією регулювання обліку є теорія захоплення, із елементами ідеологічної теорії регулювання, які стали стандартом регулювання бухгалтерського обліку. У дослідженнях присвячених аналізу застосування теорії захоплення на практиці домінує дихотомія між рівнем даних, отриманими регулятором від регульованого співтовариства і схильністю регулятора до захоплення. Обґрунтовано, що на протизвагу інтересам груп капіталу в політичній системі слід відновити фокус на суспільний інтерес. Визначено, що орієнтиром для практичного застосування теорії захоплення має бути зона регуляторної ефективності, у якій створюється центристський підхід до розробки регуляторної політики. Це полегшує можливості регуляторів створювати зв'язки і обмінюватися інформацією, водночас змушує регулятора діяти у суспільних інтересах, а не в інтересах вузьких груп, яких вони мають регулювати.

Ключові слова: теорії регулювання, бухгалтерський облік, регулятор, теорія захоплення, суспільний інтерес, регульоване співтовариство.

Theories of Regulation in the Context of Modern Practice of Accounting Regulation

Today, the trend of decentralization of regulation is acquiring new signs, weakening the role of the state in this process. Therefore, a study of the nature of changes and problems of regulation can be useful, both for regulators and for the academic community. The purpose of the article is to analyze the theories of regulation, the rationale for the need to regulate accounting and the model of its regulation at the present stage. The analysis of four theories of accounting regulation was carried out: 1) the theory of public interest; 2) the capture theory (or private interest theory) 3) the economic regulation theory; 4) the ideological theory of regulation in the context of the role of individual actors and different configurations of the participation of the state, market, society, and regulated communities in them. It was proved that inadequate production through external externalities is an argument in favor of the need to regulate accounting and financial reporting standards. It was revealed that at present the most popular theory of accounting regulation is the theory of capture, with elements of ideological regulation theory that have become the standard of accounting regulation. In studies devoted to the analysis of the application of capture theory in practice, the dichotomy between the level of data received by the regulator from the regulated community and the propensity of the regulator to capture dominate. It was proved that, in opposition to the interests of capital groups in the political system, the focus on public interest should be restored. It was determined, that the practical application of the capture theory should be based on a zone of regulatory effectiveness, in which a centrist approach to the development of regulatory policy is created. It facilitates the ability of regulators to create links and share information, while forcing the regulator to act in the public interest, and not in the interest of narrow groups that they should regulate.

Keywords: theories of regulation, accounting, regulator, capture theory, public interest, regulated community.

* Пасько Олег Віталійович, доцент кафедри економічного контролю та аудиту Сумського національного аграрного університету (м. Суми), кандидат економічних наук, доцент.

Постановка проблеми. Одним із феноменів сучасної доби є те, що все частіше регулювання розглядається відірвано від держави, а, інколи, навіть – від добре відомих механізмів саморегулювання. Загальний тренд децентралізації регулювання на сьогодні уже набуває інших обрисів, описати які сучасні концепції регулювання часто не встигають. Децентралізована (від одного центру, часто держави) тенденція регулювання має кілька напрямів, а аналіз характеру змін і проблем регулювання може бути дуже повчальним, як для регуляторів, так і для академічної спільноти. Подібний аналіз може спонукати широке коло зацікавлених сторін до розгляду широкого кола різноманітних конфігурацій участі держави, ринку, суспільства, асоціацій, різноманітних формальних і неформальних мереж та регульованого співтовариства для досягнення цілей державної політики. Водночас децентралізоване уявлення про регулювання також викликає досить фундаментальні питання щодо природи і розуміння регулювання, ролі держави у цих процесах. У свою чергу це означає, що ми вже не можемо уникнути необхідності розглянути питання про те, що це таке сучасне регулювання, які його теорії, як здійснювати регулювання, і які можуть бути наслідки такого регулювання. Все це зумовлює актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У дослідженнях із економічного регулювання чітко постулюється, що регулювання є проміжною стадією між диктатурою і хаосом [10, 32]. Як зазначає Р. Пошнер, одним із завдань соціальної теорії є пояснення моделей втручання держави у роботу ринкових механізмів, що називається «економічним регулюванням» [25, с. 35].

У науковій літературі можна виділити прихильників різних теорій регулювання. Теорія суспільного інтересу може похвалитися підтримкою публікаціями тільки у ранніх дослідженнях із цих питань [7, 14, 25, 27].

Найпопулярнішою щодо регулювання саме бухгалтерського обліку вважають теорію захоплення [4, 6, 7, 11-13, 17, 23, 26]. Поттер М., Оледжарські А. та Пфістер С. дають визначення теорії захоплення, це коли регуляторні органи є надмірно залежними від інформації, отриманої від контрольованої групи, на шкоду суспільним інтересам [26, с. 639]. Більшість досліджень щодо теорії захоплення побудовані у руслі аналізу двох масивів інформації. По-перше, береться до уваги вхідна інформація (дані, думки), що її отримує від регульованого співтовариства регулятор. У цьому контексті можна ідеально описати дві крайності: 1) регулятор діє абсолютно централізовано без урахування інформації від регульованого співтовариства; 2) регулятор дуже покладається на таку інформацію. По-друге, враховується ймовірність, здатність або тенденція регулятора до захоплення [13, 24].

Хоча ідеологічна теорія регулювання часто розглядається як додаток до теорії захоплення, однак, насправді, її можна розглядати як самостійну теорію [17].

На основі попередніх досліджень можна сказати, що існує розрізнена картина впливів регулювання на практику фінансової звітності, як у розвинених, так і в країнах, що розвиваються. Зі зростанням темпів наростання глобалізації на світових ринках, збільшується потреба в удосконаленні корпоративної прозорості та розкриття інформації у фінансовій звітності. Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) є дуже складними стандартами, які уже вимагаються або дозволяються до використання у більш, ніж 130 країнах світу. Сприяти достовірності фінансової звітності та ефективній реалізації положень МСФЗ на практиці має належне регулювання обліку [17, 31].

У цьому взаємозв'язку ми вважаємо, що важливо ставити в центр уваги концепцію суспільного інтересу, яка разом із іншими допоміжними заходами допоможе збалансувати процес регулювання бухгалтерського обліку.

Метою статті є аналіз теорій регулювання, пошук релевантних обґрунтувань необхідності регулювання бухгалтерського обліку та моделі регулювання бухгалтерського обліку на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найбільш доцільним початком викладення основного матеріалу дослідження є розуміння усіх тонкощів поняття регулювання, оскільки, як часто можна побачити, під ним розуміють різні речі.

Часто визначають регулювання як «цілеспрямоване обмеження вибору активності суб'єкта, стороною, яка безпосередньо не є частиною цієї діяльності» [7, с. 160]. Деякі автори припускають, що поняття регулювання спричинене політичними мотивами, такими, наприклад, як бажання перерозподілу багатства. Також називаються економічні причини регулювання, наприклад, згладжування недоліків ринку.

Бівер В. пропонує три основні аргументи, що, на його думку, підтверджують необхідність регулювання: 1) відсутність стимулів для учасників надавати легітимним користувачам належну інформацію; 2) нерівномірність (асиметричність) володіння інформацією між різними групами учасників на ринку; 3) тенденція різних груп в нерегульованому середовищі цілеспрямовано блокувати надання несприятливої для них інформації [7].

Так, багато авторів у своїх дослідженнях покладаються на визначення Селзніка К., який визначає регулювання як «стійкий і цілеспрямований контроль, який здійснює державний орган за діяльністю, яка ціниться суспільством» [20].

Також часто згадується визначення регулювання Дж. Блек як «стійкі та цілеспрямовані спроби змінити поведінку інших у відповідності до певних стандартів та цілей з метою вироблення широко визнаних результатів, які можуть включати механізми установлення стандартів, збору інформації та модифікацію поведінки» [9].

Із цих визначень можна помітити спільність позицій більшості авторів, які визнають, що регулювання є завжди втручанням у поведінку або

Бухгалтерський облік

діяльність окремих осіб або юридичних осіб (корпоративних утворень). Втручання здійснюється з метою зміни, контролю, управління, спрямування у правильному напрямку поведінки або активності. Як справедливо зазначається, що регульована активність не може бути замінена або заборонена, вона може тільки регулюватися. Ще раз згадаємо визначення Селзніка К., про те, що діяльність, що регулюються «ціняться суспільством» [20].

Регульована діяльність є цінною сама по собі, має важливе значення для суспільства і тому потребує захисту і контролю, однак слід чітко зауважити, що регулювання щодо діяльності, означає, що вона є суспільно необхідною і її заборонити не можливо. Єдиним виходом є регулювання.

Більшість авторів розглядають три теорії регулювання, якими прагнуть пояснити причини державного втручання: 1) теорія суспільного інтересу; 2) теорія захоплення (або теорія приватного інтересу); 3) економічна теорія регулювання [4, 6, 11-13, 14, 17, 23, 24, 26, 25, 27], однак часто, особливо у дослідженнях із бухгалтерського обліку додається ще одна теорія – 4) ідеологічна теорія регулювання [17].

Теорія суспільного інтересу вважає, що держава або її органи здійснюють регулювання або через намір сприяти суспільному добробуту, або ж через певну критичну подію, наприклад, корпоративний скандал, який вимагає втручання.

Теорія захоплення постулює, що регулюючі органи, як правило, окупується тією групою, яку, власне, і передбачалося урівноважувати в регулюванні.

Економічна теорія регулювання включає в себе як особливості теорії публічного інтересу, так і теорії

захоплення. Вона включає в себе деякі основні принципи неокласичної економіки, такі як раціональна та мотивована поведінка і розглядає регулювання як продукт, який підпадає під дію сил ринку.

Ідеологічна теорія регулювання так само як і теорія суспільного інтересу своєю передумовою має невдачі ринку. Однак, на відміну від теорії суспільного інтересу, вона припускає і дозволяє лобіювання, в ній лобісти можуть впливати на дії регулятора. Згідно із цієї теорією, регулятори не є, у чистому вигляді, такими доброзичливими і такими, що служать суспільству, як у теорії суспільного інтересу, ані такими самодостатніми, як це передбачається теорією захоплення.

Розглянемо детальніше зміст та роль акторів у кожній із зазначених теорій.

Теорія суспільного інтересу передбачає, що державне регулювання, насамперед, є інструментом перерозподілу соціального добробуту, який спрямований на виправлення неправильного або неефективного розподілу, що виникає внаслідок невдачі ринку або політичної кризи (рис. 1).

Прихильники ТСІ стверджують, що регулюючий процес сприяє просуванню здорової конкуренції, наприклад, шляхом обмежувальних процедур, які часто пов'язані із зловживанням монополією владою, або ж відсутністю належних балансів у відносинах між різними агентами або ж групами агентів. У своїй оригінальній формі ТСІ розглядала регуляторів як незалежних і нейтральних арбітрів, які реагували на суспільну потребу виправити неефективну або ж несправедливу ринкову практику.

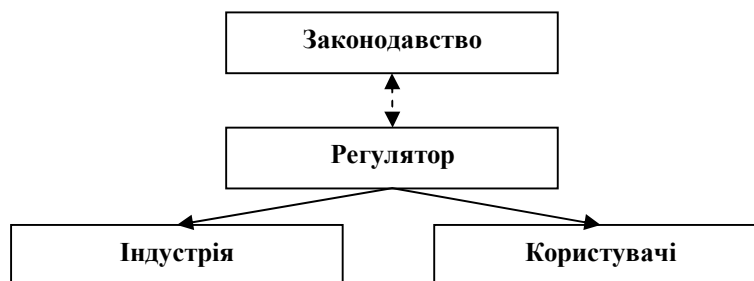

Рис. 1. Концептуальна модель теорії суспільного інтересу

Джерело: [7, с. 165].

Називаються також і кілька причин через які захист суспільного інтересу може не відбуватися: а) бюрократична профнепридатність; б) відсутність навичок та ресурсів у регулюючого органу; в) складність технічних питань регулювання [20].

Пошнер Р. вважає, що регулятор з боку державних органів часто стає жертвою неповороткості бюрократичного апарату через інерцію і незацікавленість у питаннях, що їх вони регулюють [25].

Деякі автори пояснюють невдачу бюрократичної машини регулювання не стільки управлінською некомпетентністю, скільки її негнучкістю і недоречними обмеженнями, що криються у політичній системі [17, 28].

До того ж часто регуляторні агентства не дофінансуються, а деякі взагалі працюють на

громадських засадах, водночас щоб ефективно виконувати свої функції регулятор має сконцентрувати певний кадровий потенціал і експертизу, яка повинна бути підкріплена чітким фінансуванням. Деякі автори ще виділяють і третю причину, чому часто державний регулятор не виконує покладені на нього функції – регульований предмет технічно занадто складний. Останнє, слід відзначити, повністю стосується і бухгалтерського обліку.

Теорія захоплення (або теорія приватного інтересу) має своє коріння, головним чином, у політичній науці. Згідно із цією теорією регулювання є політичним процесом, який віддає всі переваги політично ефективним групам, які охоплюють і домінують у регуляторному процесі (рис. 2).

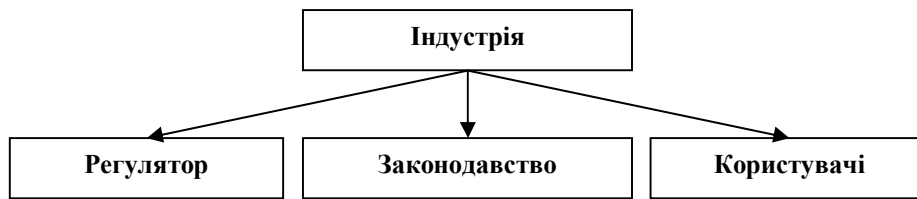

Рис. 2. Концептуальна модель теорії захоплення

Джерело: [7, с. 168].

Регулятивне захоплення є прикладом того, коли егер перетворюється на браконьєра. Іншими словами, публічні інтереси часто ігноруються на користь інтересів регульованої галузі.

Одним із позитивних аспектів цієї теорії є те, що вона чітко пояснює мейнстрим у регулюванні обліку по всьому світові сьогодні – особи, що на них повинно впливати регулювання, прямо беруть участь у формулюванні цих правил.

В той же час теорія захоплення не є значним відхиленням від теорії суспільних інтересів. Згідно із теорією захоплення суспільний інтерес також є початковою ціллю регулювання. Теорія захоплення також не наводить чітких пояснень, як регульована

галузь може підкорити собі регуляторне агентство. Оскільки, як правило, регулювання сприяє більше споживачам, а не промисловості, однак надмірне регулювання знижує прибутковність галузі.

Економічна теорія регулювання. Основоположною працею економічної теорії регулювання є праця 1971 року Дж. Стіглера «Теорія економічного регулювання». Дж. Стіглер виступив із твердженням, що регулювання є просто іще одним продуктом, який виробляється на ринку, як і будь-які інші продукти. Основна відмінність між регулюванням від інших продуктів полягає в тому, що структуру ринку регулювання визначає політичний процес [28] (рис. 3).

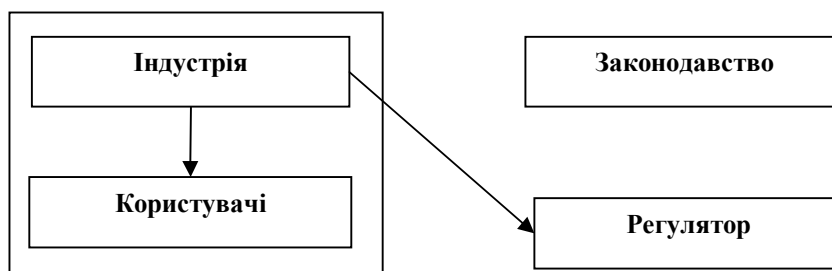

Рис. 3. Концептуальна модель економічної теорії регулювання

Джерело: [7, с. 171].

Ідеологічна теорія регулювання. І теорія суспільного інтересу, ідеологічна теорія регулювання своєю передумовою має невдачі ринку. Однак, на відміну від теорії суспільного інтересу, вона припускає і дозволяє лобіювання, в ній лобісти можуть впливати на дії регулятора. Згідно із цієї теорією, регулятори не є, у чистому вигляді, такими доброзичливими і такими, що служать суспільству, як у теорії суспільного інтересу, ані такими самодостатніми, як це передбачається теорією захоплення. Ідеологічна теорія регулювання виникла, як наслідок виявлення деяких суперечностей у теорії захоплення.

В цих відхиленнях від теорії захоплення регулятори також захоплені, але вони захоплені не індустрією, а ідеологією. Регуляторна поведінка регулятора визначається певної заданою, часто екзогенно заданою, політичною ідеологією. Точний характер таких ідеологій зазвичай не визначається, що дозволяє ідеологічному спектру змінюватися у різних

аспектах. Результати такого регулювання є спільним результатом впливу політичних ідеологій та груп лобістських інтересів на регуляторів [17].

Ключовим нововведенням в ідеологічній теорії регулювання є те, що лобіювання не є видом хабарництва, а швидше, виступає механізмом чи каналом інформації, через який регулятори отримують інформацію щодо політичної ситуації. Іншими словами, групи інтересів лобіюють регуляторів, щоб передавати їм свої конкретні знання про регульовані питання. Однак, оскільки регулятори мають свою «ідеологію», успішний лобіст має сформувати і надати інформацію у такий спосіб, щоб вона, певним чином, відповідала ідеології регулятора. При цьому «гроші залучені до лобіювання для того, щоб забезпечити дорогий сигнал (таким чином запобігаючи дешевим розмовам)» [17, с. 271] (рис. 4).

Узагальнимо роль різних акторів у теоріях регулювання (табл. 1).

Рис. 4. Концептуальна модель ідеологічної теорії регулювання

Джерело: побудовано автором.

Таблиця 1

Ролі акторів в теоріях регулювання

	Теорія суспільного інтересу	Теорія захоплення	Економічна теорія регулювання	Ідеологічна теорія регулювання
Регулятор	Нейтральний арбітр	Слухняний гравець	Захоплений гравець або замінений індустрією	Слухняний гравець
Індустрія	Вільний ринковий гравець, захищений регулятором	Домінантний гравець	Домінантний гравець	Домінантний гравець
Користувач	Вільний ринковий гравець, захищений регулятором	Слухняний гравець	Слухняний гравець	Слухняний гравець
Законодавство	чистий спостерігач	Слухняний гравець	Не гравець	Слухняний гравець

Джерело: побудовано автором.

Уже давно визнано, що регулювання бухгалтерського обліку це не просто технічний процес, це процес, що також відбувається в певному політичному контексті і часто регулювання бухгалтерського обліку не можна уявити без лобювання. Однак, як підкреслює Кюнінксбругер Р. встановлення стандартів обліку вбудоване у політичний та інституційний процес [15]. У процесі ухвалення рішення регулятори (видавники стандартів) залежать від досвіду потенційно зацікавлених лобістів. Саме цей елемент отримання експертизи часто ігнорується, хоча це може справляти серйозний вплив.

Зефф С. вважає, що чим суворіший механізм контролю дотримання стандартів (чим більший авторитет регулятора і чим більший бюджет він має), тим більшим буде тиск з боку лобювання на регулятора, оскільки компанії знатимуть, що у них немає «випускного клапану» – ніякого іншого альтернативного способу подолання негативних наслідків, запропонованих у стандарті або тлумаченні. «Якщо аудитор є суворим, а регулятор жорстко стоїть на своєму, політичне лобювання щодо видавника стандартів стає все більше інтенсивним» [32, с. 301].

Щоб визначити адекватність теорій регулювання до регулювання обліку слід задати собі просте

питання: у чому полягає регулювання бухгалтерського обліку?

Необхідність регулювання частіше всього виправдовується асиметричністю інформації. Основною метою бухгалтерського обліку є надання інформації для зацікавлених сторін, які не можуть мати доступу до повної (усієї) необхідної інформації для ухвалення економічних рішень. Потреба в регулюванні обліку виникає через необхідність, якщо не усунення, то скорочення асиметричності інформації до такого рівня, що не буде негативно позначатися на користувачах інформації. Однак регулювання не обмежується тільки цим. Це також і вимоги до освіти і кваліфікації тих, хто хоче бути бухгалтером або аудитором.

Теорія суспільного інтересу описує регулювання як соціально-ефективну реакцію державних органів на невдачі ринку, які описують чотири виправдання регулювання: 1) природні монополії; 2) зовнішні екстерналії; 3) асиметрія інформації; 4) надмірна конкуренція. Аргумент регулювання зовнішніх екстерналій передбачає, що рівноважна ціна продукту не відображає його справжню вартість. Це відбувається через те, що публічні ресурси використовуються у приватному виробництві, або тому, що продукт є невиключним (витрати на його вилученням перевищуватимуть користь). У першому випадку, як правило, має місце перевиробництво

продукту, у другому – недостатнє виробництво, а це, в свою чергу, призводить до не обернених витрат для суспільства. Регулювання у цьому випадку, як очікується, вирівняє виробництво на максимального ефективного рівні добробуту [17].

Важко погодитися, що продукування стандартів бухгалтерського обліку і фінансової звітності призводить до значних витрат державних ресурсів, а, отже, надмірне виробництво через зовнішні екстерналії навряд чи може виправдовувати регулювання обліку. Водночас, стандарти бухгалтерського обліку можна вважати невиключним благом.

Вважаємо, можна стверджувати, що, якщо цю сферу залишити нерегульованою, стандарти обліку можуть бути не вироблені, що призведе до не обернених витрат. Приклад, зокрема, Сполучених штатів Америки до появи державного регулювання обліку узгоджується із гіпотезою щодо недостатнього виробництва стандартів обліку у нерегульованому середовищі.

Асиметрія інформації як привід для регулювання обліку, найкраще, можна зрозуміти за теорією зворотного відбору Акерлофа. Згідно з останньою інформаційна асиметрія між покупцями і продавцями щодо якості продукту спонукає покупців вимагати знижки від покупців. Продавці високоякісної продукції виходять із ринку, оскільки розмір знижок такий, що робить виробництво їхньої продукції збитковим. Однак, за відсутності продукції високої якості на ринку, покупці вимагають іще більших знижок, змушуючи, таким чином, іще більше продавців залишати ринок. Цей процес відбуватиметься доти, доки на ринку не залишиться жодного продавця і покупця. Регулювання допомагає запобігти цій невдачі ринку шляхом надання надійних відомостей про якість з боку продавців.

Аргументи щодо регулювання відповідно до ефекту інформаційної асиметрії, як вважають деякі автори можуть бути використані для обґрунтування регулювання розкриття інформації, однак обґрунтування регулювання стандартів обліку за цим аргументом є менш вагомим. Аргумент інформації асиметрії для регулювання стосується тільки тих обставин, коли потенційні споживачі продукту не знають про якість продукту. Водночас, якщо розглядати менеджерів, бухгалтерів та аудиторів як основних споживачів стандартів бухгалтерського обліку, застосування аргументу інформаційної асиметрії означає, що ці групи не є достатньо кваліфікованими для здійснення вибору серед альтернативних приватних стандартів обліку і фінансової звітності. А таке твердження, в свою чергу, є саморуйнівним. Знову ж таки, досвід США у цьому питанні до 1930-х років, коли бухгалтери генерували свої власні стандарти, виходячи із загальної практики, не узгоджується із твердженням теорії асиметрії інформації.

Таким чином, серед аргументів для регулювання, які обґрунтовуються теорією суспільних інтересів, лише недостатнє виробництво через зовнішні

екстерналії може пояснити регулювання стандартів бухгалтерського обліку і фінансової звітності.

У більшості сучасних досліджень, які здебільшого сконцентровані на теорії захоплення, досліджується дихотомія між рівнем даних, отриманими регулятором від регульованого співтовариства і схильністю регулятора до захоплення. Ми вважаємо, що такого балансу можна досягти шляхом налагодження належної правової процедури створення стандартів та належної комунікації (коментарів) від стейкхолдерів.

Один важливий аспект, що береться за дужки у цих дослідженнях є суспільний інтерес. Хоча ця категорія є значною, складною й контраверсійною і належне її описання може стати об'єктом окремого дослідження, ми вважаємо, що на протигагу інтересам груп капіталу в політичній системі слід відновити фокус на суспільний інтерес. Це у поєднанні із спробами етичного аналізу політики (аналіз політики у суспільних інтересах) могло б служити зміцненню осі влади від груп інтересів в руки державних службовців, легітимізованих у своєму статусі.

Підтримуємо концепцію висунуту групою авторів у складі Поттер М., Оледжарські А. та Пфістер С. (рис. 5). У цій концепції вісь Х показує рівень вхідної інформації від регульованої спільноти. Така вхідна інформація може надходити через формалізований процес ухвалення рішень, або це може відбуватися через певні неформальні контакти. Вісь Y демонструє рівень уваги регулятора до дотримання суспільного інтересу у виробленні своєї політики, яка проявляється через культуру, залучення експертизи та політичну незалежність. В результаті маємо чотири квадранти, кожен із яких описує певну модель поведінки регуляторного органу.

Верхній лівий квадрант, що його автори називають «Спільне уповноваження» демонструє орієнтацію регулятора на розширення можливостей регульованого співтовариства бути більш почутими і вагомими.

У правому верхньому квадранті «Спільне знаходження консенсусу» можуть знайти себе регулятори, які працюють в умовах низького рівня вхідної інформації від регульованого співтовариства та високої схильності до захоплення. Саме у цьому квадранті регулятори намагаються побудувати гарні стосунки із галуззю, щоб краще управляти ресурсами.

Нижній правий квадрант називається «Незалежний суспільний інтерес» позиціонує регулятора у середовищі із низьким рівнем захоплення і низьким рівнем вхідних даних від регульованої галузі. Саме у цьому квадранті регулятор може зосередитись на виробленні регуляторної політики, що будується на суспільному інтересі.

У нижньому правому квадранті, який називається «Ворожий суспільний інтерес» і описується високим рівнем інформації від галузі і низькою схильністю до захоплення. У цьому квадранті регуляторний орган може зайняти ворожу позицію щодо регульованого співтовариства і може грубо ігнорувати і не довіряти інформації від галузі.

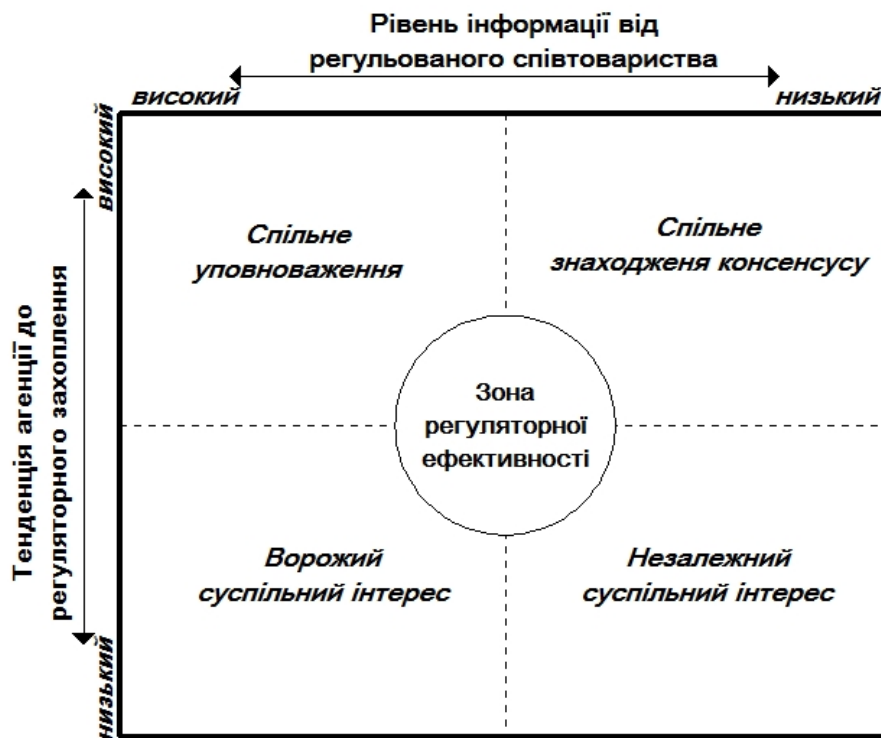

Рис. 5. Типологія поведінки регуляторного органу та зона регуляторної ефективності

Джерело: [26, с. 642].

Водночас у зоні регуляторної ефективності створюється центристський підхід до розробки регуляторної політики. Це полегшує можливості регуляторів створювати зв'язки і обмінюватися інформацією, водночас утримує регулятора діяти у суспільних інтересах, а не в інтересах вузьких груп, яких вони мають регулювати.

Іншими словами ми маємо дві крайності. По-перше, регулятори піддають себе ризику стати неефективними, коли вони занадто залежні від інформації від регульованого співтовариства і коли вони працюють в умовах непрозорості та складної політичної системи. Це призводить до збільшення обсягу інформації між регуляторами і регульованими співтовариствами і це піддає регулятора ризику захоплення. По-друге, регулятори, що занадто вороже ставиться до регульованого співтовариства також стають неефективними через втрату здатності обмінюватися інформацією. Потрібна золота середина і балансування цих процесів.

У чому можуть полягати рішення регуляторних агенцій? На наш погляд, такими рішеннями можуть бути встановлення якомога високого рівня адміністративної відповідальності за порушення для працівників регуляторного органу, а також навчання персоналу регулятора адміністративної етики та мислення з точки зору суспільних інтересів.

Ми вважаємо, що суспільний інтерес є цінним для тих, хто перетинається із практикою регулювання бухгалтерського обліку, оскільки регуляторне захоплення (найпопулярніша теорія описання регулювання обліку на сьогодні) є нормативним стандартом на практиці сьогодні, оскільки будується на зважуванні намірів певної політики і суспільного

інтересу. Водночас без чіткої прив'язки до суспільного інтересу влада регуляторного органу стає просто інструментом приниження тих, хто не згоден із позицією регулятора. Саме тому необхідний потужний нормативний фундамент дій регуляторного органу, який би урівноважував вплив і інтереси суспільства, щоб регулятори розуміли, сприймали і адекватно реагували на тиск на них, і в той же час виконували свої обов'язки щодо регулювання.

Висновки. Регулювання як проміжний етап між диктатурою і хаосом, є необхідною передумовою сучасного суспільного життя. Основною проблемою в питаннях регулювання є уникнення двох крайностей у цьому процесі, а саме безладу та диктатури. Ці два крайні прояви відсутності регулювання та його надмірного застосування розташовані на різних полюсах.

В дослідженні виявлено, що на сьогодні існує чотири теорії регулювання бухгалтерського обліку: 1) теорія суспільного інтересу; 2) теорія захоплення (або теорія приватного інтересу); 3) економічна теорія регулювання; 4) ідеологічна теорія регулювання. Серед аргументів для регулювання бухгалтерського обліку, на нашу думку, лише недостатнє виробництво через зовнішні екстерналії може пояснити регулювання стандартів бухгалтерського обліку і фінансової звітності.

Доведено, що найбільш популярною теорією регулювання обліку на сьогодні є теорія захоплення, із елементами ідеологічної теорії регулювання, які стали стандартом регулювання бухгалтерського обліку на сьогодні.

У дослідженнях присвячених аналізу застосування теорії захоплення на практиці домінує дихотомія між

рівнем даних, отриманими регулятором від регульованого співтовариства і схильністю регулятора до захоплення. Вважаємо, що на протипагу інтересам груп капіталу в політичній системі слід відновити фокус на суспільний інтерес. Це у поєднанні із спробами етичного аналізу політики (аналіз політики у суспільних інтересах) могло б служити зміщенню осі влади від груп інтересів в руки державних службовців, легітимізованих у своєму статусі. Орієнтиром для практичного застосування теорії захоплення має бути зона регуляторної ефективності, у якій створюється центристський підхід до розробки регуляторної політики. Це полегшує можливість регуляторів створювати зв'язки і обмінюватися інформацією, водночас утримує регулятора діяти у суспільних інтересах, а не в інтересах вузьких груп, яких вони мають регулювати.

Напрями подальших досліджень у цьому питанні є пошук квантитативних показників щодо балансування суспільного інтересу і обміну інформацією із регульованим співтовариством, а також аналіз і класифікація національних регуляторних систем бухгалтерського обліку у світлі теорій регулювання. Також ми не вдавалися у детальне обґрунтування суспільного інтересу, оскільки це може стати об'єктом окремого дослідження.

4 Список використаних джерел

1. Жук В. М. Інституціональне забезпечення розвитку бухгалтерського обліку в Україні. *Фінанси України*. 2010. № 11. С. 117-125.
2. Жук В. М. Концепція розвитку бухгалтерського обліку в аграрному секторі економіки: монографія. К.: ННЦ «ІАЕ», 2009. 648 с.
3. Метелиця В. М. Міжнародні підходи до регулювання бухгалтерської професії. *Облік і фінанси АПК*. 2013. № 3. С. 35-47.
4. Пасько О. В. Рада з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку як ключовий суб'єкт глобального управління в сфері обліку: проблема легітимності. *Облік і фінанси АПК*. 2011. № 4. С. 22-39.
5. Пасько О. В. Глобальний бухгалтерський експеримент: сценарії майбутнього. *Облік і фінанси АПК*. 2012. № 2. С. 60-64.
6. Пасько О. В. Сприйняття стандартів обліку і аудиту користувачами в контексті формування інституційної відкритості в регулюванні. *Облік і фінанси*. 2017. № 1(75). С. 68-75.
7. Adams, M. V., Tower, G. D. (April 1994). Theories of regulation: Some reflections on the Statutory Supervision of Insurance companies in Anglo-American Countries. *The Geneva Papers on Risk and Insurance*, Vol. 19, (71), 156-177.
8. Barth, M. (2006). Research, standard setting, and global financial reporting, *Foundations and Trends in Accounting*, (1), 71-165.
9. Black, J. (2002). Critical Reflections on Regulation. *Australian Journal of Legal Philosophy*, (27), 1-35.
10. Djankov, S., et al. (2003). The new comparative economics. *Journal of Comparative Economics*, (31), 595-619.
11. Ernesto, Dal Bo. (2006). Regulatory Capture: A review. *Oxford Review of Economic Policy*, 22 (2), 203-225.
12. Gaffikin, M. (2005). Regulation as Accounting Theory Accounting & Finance Working Paper 05/09, School of Accounting & Finance, University of Wollongong, 2005. Retrieved from <http://ro.uow.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=1049&context=accfinwp>
13. Godfrey, J. M., Langfield-Smith, I. A. (2005). Regulatory Capture in the Globalisation of Accounting Standards. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 37 (11), 1975-1993.
14. Kaplan, S. E., Ruland, R. G. (1991). Positive theory, rationality and accounting regulation. *Critical Perspectives on Accounting*, 2(4), 361-374.
15. Königgruber, R. (2013). Expertise-based lobbying and accounting regulation. *Journal of Management & Governance*, 17(4), 1009-1025.
16. Koop, C., Lodge, M. (2017). What is regulation? An interdisciplinary concept analysis. *Regulation & Governance*, 11(1), 95-108.
17. Kotharia, S. P., Ramanna, K., Skinner, D. J. (2010). Implications for GAAP from an analysis of positive research in accounting. *Journal of Accounting and Economics*, (50), 246-286.
18. Kozloski, T., Meckfessel, M., Moehrle, S. R., Williams, T. (2016). Developments in accounting regulation: A synthesis and annotated bibliography of evidence and commentary in the 2014 academic literature. *Research in Accounting Regulation*, 28(1), 22-41.
19. Laughlin, R. (2007). Critical reflections on research approaches, accounting regulation and the regulation of accounting. *The British Accounting Review*, 39(4), 271-289.
20. Levi-Faur, D. (2011). Regulation and Regulatory Governance. In: *Levi-Faur D (ed) Handbook on the Politics of Regulation*, pp. 3–21. Edward Elgar Publishing, Cheltenham, UK.
21. Levi-Faur, D. (2013). The Odyssey of the Regulatory State: From a 'Thin' Monomorphic Concept to a 'thick' and Polymorphic Concept. *Law & Policy*, (35), 29-50.
22. Levi-Faur, D. (2014). The Welfare State: A Regulatory Perspective. *Public Administration*, (92), 599-614.
23. Nurunnabi, M. (2014). Does accounting regulation matter?: An experience of international financial reporting standards implementation in an emerging country. *Research in Accounting Regulation*, 26(2), 230-238.
24. Nurunnabi, M. (2014). The role of the Securities and Exchange Commission in a developing economy: Implications for IFRS. *Advances in Accounting*, 30(2), 413-424.
25. Posner, R. A. (1974). Theories of economic regulation. *Bell Journal of Economics*, (5), 335-358.
26. Potter, M. R., Olejarski, A. M., & Pfister, S. M. (2014). Capture Theory and the Public Interest: Balancing Competing Values to Ensure Regulatory

Effectiveness. *International Journal of Public Administration*, (37:10), 638-645.

27. Selznick, P. (1985). Focusing Organizational Research on Regulation. In: *Noll R (ed) Regulatory Policy and the Social Sciences*, pp. 363–367. University of California Press, Berkeley.

28. Stigler, G. J. (1971). The theory of economic regulation. *The Bell Journal of Economics and Management Science*, 2(3), 3-21.

29. Tilling, M. V., Tilt, C. A. (2010). The edge of legitimacy: Voluntary social and environmental reporting in Rothmans' 1956-1999 annual reports. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 23(1), 55-81.

30. Vosslander, R. (2008). Accounting Theory: Research, Regulation and Accounting Practice. *Pacific Accounting Review*, 20(3), 284-286.

31. Wagenhofer, A. (2011). Towards a theory of accounting regulation: A discussion of the politics of disclosure regulation along the economic cycle. *Journal of Accounting and Economics*, 52(2–3), 228-234.

32. Zeff, S. A. (2007). Some obstacles to global financial reporting comparability and convergence at a high level of quality. *The British Accounting Review*, 39(4), 290-302.

33. Zhang, Y. (2009). The Capture Theory of Regulation and Its Implication to the Regulation of Construction Market, 2009 ETP International Conference on Future Computer and Communication, 6-7 June 2009, Wuhan, China pp. 247-249. DOI:10.1109/FCC.2009.75

4 References

1. Zhuk, V. M. (2010). Instytutsionalne zabezpechennia rozvytku bukhgalterskoho obliku v Ukraini [Institutional support of accounting development in Ukraine]. *Finansy Ukrainy*, (11), 117-125.

2. Zhuk, V. M. (2009). *Kontseptsiiia rozvytku bukhgalterskoho obliku v ahrarnomu sektori ekonomiky* [Concept of development of accounting in the agrarian sector of the economy]. Kyiv: NSC IAE.

3. Metelytsia, V. M. (2013). Mizhnarodni pidkhody do rehuliuвання bukhgalterskoi profesii [International approaches to accounting profession governance]. *Oblik i finansy APK*, (3), 35-47.

4. Pasko, O. V. (2011). Rada z mizhnarodnykh standartiv bukhgalterskoho obliku yak kliuchovyi subiekt hlobalnoho upravlinnia v sferi obliku: problema lehitymnosti [International Accounting Standards Board as the key subject of global accounting governance: the problem of legitimacy]. *Oblik i finansy APK*, (4), 22-39.

5. Pasko, O. V. (2012). Hlobalnyi bukhgalterskyi eksperyment: stsenarii maibutnoho [Global Accounting Experiment: Scenarios of Future]. *Oblik i finansy APK*, (2), 60-64.

6. Pasko, O. V. (2017). Spryiniattia standartiv obliku i audytu korystuvachamy v konteksti formuvannia instytutsiinoi vidkrytosti v rehuliuванні [Perception of accounting and auditing standards by users in the context of forming institutional openness in regulation]. *Oblik i finansy*, (1(75)), 68-75.

7. Adams, M. B., Tower, G. D. (April 1994). Theories of regulation: Some reflections on the Statutory

Supervision of Insurance companies in Anglo-American Countries. *The Geneva Papers on Risk and Insurance*, Vol. 19, (71), 156-177.

8. Barth, M. (2006). Research, standard setting, and global financial reporting, *Foundations and Trends in Accounting*, (1), 71-165.

9. Black, J. (2002). Critical Reflections on Regulation. *Australian Journal of Legal Philosophy*, (27), 1-35.

10. Djankov, S., et al. (2003). The new comparative economics. *Journal of Comparative Economics*, (31), 595-619.

11. Ernesto, Dal Bo. (2006). Regulatory Capture: A review. *Oxford Review of Economic Policy*, 22 (2), 203-225.

12. Gaffikin, M. (2005). Regulation as Accounting Theory Accounting & Finance Working Paper 05/09, School of Accounting & Finance, University of Wollongong, 2005. Retrieved from <http://ro.uow.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=1049&context=accfinwp>

13. Godfrey, J. M., Langfield-Smith, I. A. (2005). Regulatory Capture in the Globalisation of Accounting Standards. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 37 (11), 1975-1993.

14. Kaplan, S. E., Ruland, R. G. (1991). Positive theory, rationality and accounting regulation. *Critical Perspectives on Accounting*, 2(4), 361-374.

15. Königgruber, R. (2013). Expertise-based lobbying and accounting regulation. *Journal of Management & Governance*, 17(4), 1009-1025.

16. Koop, C., Lodge, M. (2017). What is regulation? An interdisciplinary concept analysis. *Regulation & Governance*, 11(1), 95-108.

17. Kotharia, S. P., Ramanna, K., Skinner, D. J. (2010). Implications for GAAP from an analysis of positive research in accounting. *Journal of Accounting and Economics*, (50), 246-286.

18. Kozloski, T., Meckfessel, M., Moehrle, S. R., Williams, T. (2016). Developments in accounting regulation: A synthesis and annotated bibliography of evidence and commentary in the 2014 academic literature. *Research in Accounting Regulation*, 28(1), 22-41.

19. Laughlin, R. (2007). Critical reflections on research approaches, accounting regulation and the regulation of accounting. *The British Accounting Review*, 39(4), 271-289.

20. Levi-Faur, D. (2011). Regulation and Regulatory Governance. In: *Levi-Faur D (ed) Handbook on the Politics of Regulation*, pp. 3–21. Edward Elgar Publishing, Cheltenham, UK.

21. Levi-Faur, D. (2013). The Odyssey of the Regulatory State: From a 'Thin' Monomorphic Concept to a 'thick' and Polymorphic Concept. *Law & Policy*, (35), 29-50.

22. Levi-Faur, D. (2014). The Welfare State: A Regulatory Perspective. *Public Administration*, (92), 599-614.

23. Nurunnabi, M. (2014). Does accounting regulation matter?: An experience of international financial reporting standards implementation in an emerging country. *Research in Accounting Regulation*, 26(2), 230-238.

24. Nurunnabi, M. (2014). The role of the Securities and Exchange Commission in a developing economy: Implications for IFRS. *Advances in Accounting*, 30(2), 413-424.
25. Posner, R. A. (1974). Theories of economic regulation. *Bell Journal of Economics*, (5), 335-358.
26. Potter, M. R., Olejarski, A. M., & Pfister, S. M. (2014). Capture Theory and the Public Interest: Balancing Competing Values to Ensure Regulatory Effectiveness. *International Journal of Public Administration*, (37:10), 638-645.
27. Selznick, P. (1985). Focusing Organizational Research on Regulation. In: *Noll R (ed) Regulatory Policy and the Social Sciences*, pp. 363-367. University of California Press, Berkeley.
28. Stigler, G. J. (1971). The theory of economic regulation. *The Bell Journal of Economics and Management Science*, 2(3), 3-21.
29. Tilling, M. V., Tilt, C. A. (2010). The edge of legitimacy: Voluntary social and environmental reporting in Rothmans' 1956-1999 annual reports. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 23(1), 55-81.
30. Vosslander, R. (2008). Accounting Theory: Research, Regulation and Accounting Practice. *Pacific Accounting Review*, 20(3), 284-286.
31. Wagenhofer, A. (2011). Towards a theory of accounting regulation: A discussion of the politics of disclosure regulation along the economic cycle. *Journal of Accounting and Economics*, 52(2-3), 228-234.
32. Zeff, S. A. (2007). Some obstacles to global financial reporting comparability and convergence at a high level of quality. *The British Accounting Review*, 39(4), 290-302.
33. Zhang, Y. (2009). The Capture Theory of Regulation and Its Implication to the Regulation of Construction Market, 2009 ETP International Conference on Future Computer and Communication, 6-7 June 2009, Wuhan, China pp. 247-249. DOI:10.1109/FCC.2009.75